

Sanningens pris

av

Christian Munthe

©2020

Kort efter att hotet undanröjts och den värsta bestörtningen lagt sig, höjdes spridda röster för att Oskar Kamp skulle tilldelas något slags officiellt erkännande. Ingen förtjänstmedalj kanske – fanns det ens sådana numera? Men direktören kunde kanske göra ett hedersomnämmande i Kunskapsgåldens nästa årsberättelse? Som utvecklingen sedan förlöpte blev det av lätt förstådda skäl ingenting med den saken. Fallet som sådant fortsatte visserligen att traderas internt, som en illustration av att det även i fortsättningen var nödvändigt att omutligt ha sikte på sanningens och kunskapens värde i all akademisk verksamhet. Men Kamps namn föll snart i glömska när det strukits ur den officiella dokumentationen.

Det är inte självklart vad som borde betraktas som upptakt till de skeenden som alla var överens om hade räddat forsknings- och universitetsvärlden från katastrof. En möjlighet kunde vara den eftermiddag på Kunskapsgåldens sektion för marknadsbevakning, då Linda Östmark, en av Kamps tre sektionsassistenter, hade armbågat honom lätt i sidan och pekat på en av skärmarna längst upp till höger.

”Vet inte om det är något knas här Oskar, men grundforskningsindex började bete sig rätt märkligt redan igår kväll och det ser ut att fortsätta strula idag också.”

Kamp var en medellång man med i grunden smärt kroppsbyggnad, men i takt med att det cendréfärgade håret tunnades ut, kunde en växande kalaskula anas under kostymen. Efter att Linda tystnat sköt han upp glasögonen i pannan, följde hennes blick och nickade långsamt efter att ha studerat graferna och sifferkolumnerna.

”Spårat källan? Analys?”

”Inte än, jag menar, det är ju bara GFI, vi har haft fullt upp med att följa uppdrag och tillämpning som vanligt och i volym räknat ... ”

”Jaja, prioriteringar och det är ju bara grundforskningsindex och så vidare, men ... ”

Kamp stannade upp och påminde sig om Lindas höga kompetens innan han fortsatte med mindre raljerande tonfall.

”Du har förstås rätt i princip. Men du vet också lika väl som jag, att även om vi normalt sett kan strunta i GFI – att det mest är som en given bakgrundsfaktor för allt annat – så bygger ju *det* antagandet i sin tur på att det uppför sig just normalt. Och nu säger du att det inte gör det, så ...?”

Linda hade nickade bekräftande.

”Okej, vi tar en närmare titt efter lunch.”

En annan möjlighet är att en rättvis historieskrivning i stället måste börja långt tidigare, med det akademiska externaliseringsidealets exempellösa genombrott under det tjugoförsta århundradet. Utan det, ingen Kunskapsbörs, ingen Kunskapsgäld, ingen epistemisk finanspolitik och ingen vetenskap och bildning att rädda undan undergång.

Utvecklingen inleddes då stater började betrakta förmågan att skaffa alternativ – med den tidens jargong, ”extern” – finansiering av universitet som ett tecken på kvalitet. Ett stort anslag från ett forskningsråd eller en stiftelse måste självfallet tolkas som tecken på forskningens höga standard. Likaså när företag eller myndigheter köpte utbildning – det måste ju bero på den höga kvaliteten! Synsättet hade snabbt fått spridning eftersom det kombinerats med principen att statens anslag till universitet ska styras av deras kvalitet. Snart fanns där inte ett land som inte lät universitetsanslagens storlek och fördelning påverkas av lärosätenas förmåga att fixa sina pengar på annat håll. Lättheten att påverka det nya kvalitetsmålet fick snart universiteten att prioritera det. Finansiärerna uppfattade detta som en bekräftelse på det sunda i strategin. Och så hade det löpt på.

Drivkraften var i efterhand lätt att förstå. Jämfört med att genomföra komplicerade undersökningar och publicera artiklar i prestigefyllda tidskrifter

som refuserade nittioåtta procent av insända manuskript efter tidsödande granskningsprocedurer, var det rena semestern att skriva anslagsansökningar i parti och minut, för att ibland få utdelning. Då den nya kvalitetsindikatorn följdriktigt fått allt mer tyngd blev målet inom kort att inför varje finansiär kunna visa att det mesta av det som stöddes i realiteten skulle betalas av någon annan. För stater och andra huvudmän blev den välkomna effekten att de fick allt bättre forskning (mätt på det nya sättet) för allt mindre pengar. ”Mera pang per pluring”, som en chef för det sedermera till fördel för Kunskapsgälden nedlagda Vetenskapsrådet uttryckt saken i ett olyckligt försök att förvandla amerikansk affärsslang till spänstig retorik.

Det mest fantastiska hade alltså varit att anslagen till universitet kunnat minskas drastiskt samtidigt som kvaliteten ökade radikalt. Fenomenet ”medfinansiering” – att universiteten själva betalar för att få forska på finansiärernas uppdrag, och därmed höja forskningens kvalitet – växte snabbt, och kulminerade i en satsning på ett enormt partikelfysiklaboratorium, där Europeiska forskningsfonden och Volkswagenstiftelsen tronade som celebra huvudfinansiärer med en gemensam insats av noll euro. Inom några decennier hade storheter som Harvard, Princeton, Oxford, Cambridge och Paris nått det som på externaliseringsidealets eget fackspråk kallats ”break even”: deras kvalitetsnivå nådde sådana höjder att den statliga finansiering som krävdes för bibehållen verksamhet sjönk till noll. Den lysande ledstjärna som därmed tändes följdes sedan raskt av världens samlade lärosäten och forskningsinstitutioner.

Visst hade det funnits protester, som när det mystifika systemet med ”peer review” avskaffades. Traditionen att forskning och ansökningar måste bedömas i en överskådlig procedur av illasinnat gnäll från några, på oklara grunder, utvalda konkurrenter till måltavlan, byttes äntligen ut mot ett öppet och renhårigt budgivningsförfarande. De surmagade granskare som varit kärnan i systemet och gjort karriär på den fruktan som sysslan injagade i andra, gnisslade förstås tänderna och orerade om förfall och kulturskymning. Men när väl insikten om externaliseringsidealets grundpostulat slagit rot blev det uppenbart att principen om att avnämarna alltid har rätt står sig obestridligt starkare än unkna, esoteriska traditioner från fördemokratisk urtid.

”Som att ställa alkemisters och shamaners hokus pokus bredvid den moderna vetenskapens matematiska precision och systematiska krav på bevis”, som ordföranden för den globala sammanslutningen av vetenskapsakademier uttryckte saken under en UNESCO-konferens i FN-huset.

När Oskar inledde sin utbildning i kunskapsekonomi hade redan nästa steg i processen tagits, och som stolt nittonåring kunde han skriva in sig vid Sony-Barclay Colleges ansedda *Master of Science Business*-program. När väl de slutliga köparna av utbildning och forskning genom sin betalningsvilja avgjorde kvaliteten på dessa, så blev förstås det enda rationella att låta akademiska institutioner skötas av aktörer med rutin på marknadsanalys, prissättning, produktionsplanering och alla andra färdigheter som snabbt blivit centrala i det nya kvalitetslandskapet. Som bonus ökade ju därmed också kvaliteten på dessa utbildningar per automatik! På så vis hade Oskar med examensbeviset i hand hört till den första kader av specialister som snabbt rekryterats för att ge universitetsvärldens nya kvalitetslandskap en robust global institutionell form.

När de magnifika sidenbanden klippts vid invigningen av den globala Kunskapsbörsen i Singapore markerades äntligen slutet på irrationella kvalitetsfluktuationer till följd av svårtolkade lokala mönster av tillgång och efterfrågan. En allmängiltig ”vetenskapens nuvarande ståndpunkt” kunde äntligen fixeras, en entydig bild av själva *Sanningen* (med stor begynnelsebokstav i enlighet med den nya akademins varumärkespolicy), allteftersom den i ljuset av den senaste kursutvecklingen kontinuerligt upptäcktes på nytt.

Det epistemiska finansiella systemets grund var lika enkel som valutasystemets: alla universitet kunde notera sig, varvid kvaliteten på dess produkter avgjordes av kunskapsmarknadens objektiva principer och mättes i de globala Sannings- och Bildningsindexen. De som så föredrog var fria att ställa sig utanför, men till skillnad från enstaka stater som kunde vara i stånd att tillfälligt upprätthålla marknadsberoende valutakurser av inrikespolitiska hänsyn, så var denna position o hållbar på den globala kunskapsmarknaden. Ty systemet, som det utformats av Oskar Kamp och hans kolleger, bevarade fortfarande den innersta, hårda kärnan av den uråldriga akademiska principen om kollegial granskning: du är aldrig bättre än

vad andra tycker att du är. Men till skillnad från forna tiders lösa tyckande av ett på oklara grunder utvalt fåtal, erbjöd Kunskapsbörsen en komplett och transparent sammanställning av samtliga externa synpunkter, mätt i det tydligaste och mest jämförbara av alla mått på mänsklig värdering: betalningsvilja. Med de stora lärosätena med på tåget blev det snabbt ohållbart att hävda kvalitet utan att ansluta sig. Trovärdig kollegial kvalitetssäkring hade helt enkelt blivit omöjlig att erhålla på annat vis än genom värden på Kunskapsbörsens index.

*

Ibland är allting bara skit, så är det bara, tänkte Oskar Kamp i ett missmodigt försök att skaka liv i någon slags motivation att röra sig framåt. Han slängde en sista blick över axeln in mot den tomma, ostädade lägenheten och drog igen dörren bakom sig, försiktigt så det inte skulle eka för mycket i trapphuset. Bilden av röran han lämnade efter sig hängde kvar en stund medan han väntade på att hissen skulle komma: smulor, dammråttor och smutskläder på golven, allmänt huller om buller på bord, bänkar och i hyllor. I köket stod disken staplad och stinkande i en växande kökkenmödding av porslin och metall som redan börjat belamra den i många lager fläckade spisen.

Det var samma tanke han tänkt varje morgon efter återkomsten till arbetet. Men varken oredan och smutsen, eller tomheten och tystnaden, var skälet till hans uppgivna reflektion. Unkenhet, äckel och ensamhet spelade inte så stor roll när han ändå nästan bara jobbade för att slippa komma hem. Så hade livet utvecklats sig efter Majas och Gretas oväntade död knappt tre år tidigare. Trots de mest avancerade behandlingarna på landets bästa sjukhus hade läkarna tvingats ge upp inför den hyperresistenta infektion som drabbat hans fru och dotter efter vad som först verkat vara en lättare matförgiftning. Minnet av det slutliga avskedet från hustrun Greta, via en interntelefon på varsin sida om den tjocka glasrutan till infektionsklinikens högriskavdelning, trängde sig ännu på vid de mest oanade tillfällena.

Som nu.

Han höjde blicken mot de förbiilande, personanpassade reklamskyltarna

längs skydds- och bullervallarna, medan den självnavigerande Volvon förde honom i trehundraåttio kilometers hastighet från stadsdelen Nynäshamn in mot city och Kunskapsgåldens pampiga huvudkontor i kvarteret Rågsved. Han hade rekryterats samma eftermiddag som den globala kunskapsbörsen invigts och sett fram emot att kunna återvända till hembygden. Inledningsvis hade också allt gått bättre än han någonsin kunnat hoppas. Han hade träffat Greta nästan omedelbart och två år senare hade Maja fötts efter bara två rundor provrörsbefruktning med helt och hållet deras egna könsceller. Personalen på reproduktionscentret hade gratulerat dem till perfekt passform, mindes han. Samtidigt kunde han avancera snabbt inom den färska och ovanligt välfinansierade myndighet som hade skapats för att bevaka och säkra svenska statens epistemiska finanspolitiska intressen. Han utnämndes till sektionsdirektör för marknadsbevakningen bara ett drygt halvår innan tragedin slog till, och när han återkommit från en längre tids sjukskrivning blev arbetets rutiner vad han haft kvar att leva för. Nu påminde han sig om Lindas löfte dagen innan, att titta närmare på de märkliga fluktuationerna på grundforskningsindexet, och gjorde en mental anteckning i kalenderchippet – inbäddat i huden strax ovanför nackens hårfäste – att kontrollera saken innan ledningsgruppsmötet klockan tio.

Tanken på mötet fick hans hand att automatiskt föras till slipsknuten, men under fingertopparna kände han bara sitt eget varsamt hänförda grepp kring Majas bräckliga handled. Hur hon med det nyfödda barnets paniska styrka reflexmässigt gripit om hans jättetumme stunden efter kejsarsnittet, medan Greta legat på uppvak och han själv lämnats ensam med livets underverk i ett par timmar.

”Alltså, Oskar, tyvärr verkar det här vara mer komplicerat än bara en tillfällig knix på kurvorna.”

Linda Östmark var docent i finansstatistik och kunde ha gått långt i den nya akademien, men hade trivts bäst att syssla med handgripliga frågor och myndighetens tryggare anställningsförhållanden. Nu tog hon en slurk kaffe medan hon tittade både menande och forskande på Oskar under sin bruna, raka lugg.

”Hur är det med dig, förresten? Du ser lite matt ut. Sovit dåligt?”

”Äh, sådär. Du vet hur det kan vara.”

Oskars tragedi var förstås känd, men så var också hans obenägenhet att vädra den och dess följder öppet på arbetsplatsen. De andra märkte naturligtvis hur skakad han var, men samtidigt tycktes han läka av att kunna arbeta utan ständiga påminnelser och försök till omsorg eller tröst. Eftersom han gav alla intryck av att gradvis komma mer i balans var det något som hans kolleger respekterade.

”Men förklara nu, vad är det som händer, menar du?” frågade Oskar för att slippa ifrån ämnet.

”Kolla här!”

Linda svepte med handen och en översikt över de senaste månadernas grundforskningsindex framträdde på skärmbordet. Hon sköt kaffekoppen mot ena hörnet så den inte skulle skymma de komplicerade diagrammen med ett sammelsurium av kurvor i olika färger och fortsatte:

”Det är långsamt och inte omedelbart synligt.”

Hon pekade på den översta kurvan som var tjockare och tydligare än de övriga.

”Men det finns där. Knixigt och förstås blandat med en massa brus – vinsthemtagningar och diverse chansningar på rekyler efter kursfall, en och annan blankning, det vanliga – men trenden är faktiskt ett allmänt ras. Långsamt och definitivt ingen krasch, inte än, men definitivt ett ras.”

”Allmänt, säger du?”

”Ja, samtliga länkade index är påverkade och bidrar till att förklara trenden. Men vi har förstås gjort en spårning ...”

”Ja, och ...?”

”Det är nationalekonomin som är källan, närmare bestämt mikroteorin, särskilt finansbiten. Det verkar ha börjat lite lätt redan för två år sedan; en gryende men ännu skör misstro på marknaden som inte gick att se förrän så här i efterhand. Det har växlat lite hit och dit, så huvudindex har inte visat någon klar trend. Men de senaste fyra månaderna verkar den ha stabiliserats och långsamt stärkts.”

Oskar höjde lätt på ögonbrynen.

”Misstron alltså”, tillade hon och han svarade med att nicka mjukt och

stunt.

Mikroteorin. Ekonomivetenskapens hjärta, där alla grundläggande matematiska modeller för varje affärsmässigt och ekonomisk-politiskt arrangemang formulerats. Förvisso var den idealiserad och det var erkänt att den på många områden var en grov förenkling jämfört med verkliga människors ekonomiska beteende. Men en av dess oantastliga tillämpningsområden var just konstruktionen av automatiserade finansiella system och instrument, som börser. Det var den finansiella mikroteorin som låg till grund för all global handel med värdepapper, råvaror och valuta, där börsinstitutionerna skapat en logiskt ofelbar maskin för kontinuerlig prissbildning på basis av tillgång och efterfrågan, så som den dagligen kom till uttryck i trillioner verkliga affärstransaktioner, sammanställda av sinnrika algoritmer i de hypersnabba datorer som garanterade att processen styrdes av rationella marknadsmekanismer.

”Okej”, sade Oskar dröjande, ”så intresset för ekonomiska grundforskningsresultat är alltså vikande. Jag antar att det finns någon sorts förklaring ...”

”Inte så lätt att säga, men en lågoddsare är ju att det handlar om att kunderna helt enkelt inte tycker att ekonomivetenskapliga standardmodeller passar så bra ihop med vad de skulle vilja ha. Sedan kan ju *det* bero på en massa olika saker. Men det allmänna fenomenet är välkänt och vi har kunnat observera det länge på andra områden, inom medicin till exempel.”

Oskar hummade bekräftande. Vem ville betala för teorier som sade att människor under vissa betingelser är friska om det gjorde att man kunde sälja färre vårdtjänster och läkemedel? Han mindes vagt den korta kursen i vetenskapshistoria, där föreläsaren på Sony-Barclay förklarade att mer extrema och oönskade varianter av denna mekanism skulle korrigeras av marknaden, för vem vill ha värdelösa eller farliga produkter? Samtidigt erbjöd forna tiders fixering vid kollegial granskning av evidens ett föga lockande alternativ, eftersom den godtycklighet och korruption som den inneburit hade skapat minst lika problematiska fenomen, fast ogenomsådligt och utan några korrigeringsmekanismer.

Oskar anslog en ton menad att ta kommando över situationen:

”Men det kanske är värt att forska vidare ändå, så vi förstår vad vi har att

göra med.”

Han gjorde en paus inför Lindas frågande blick och skrattade till.

”Jag menar inte i ekonomi eller medicin, förstås”, förtydligade han. ”Vi behöver nog forska vidare på den här marknadstrenden, menar jag. De här psykoanalytikerna eller vad de kallas kanske kan hjälpa till ...?”

”Knappast *psykoanalytiker*”, svarade Linda med ett leende, ”psykostrukturella beteendeanalytiker kallas de. Men jag fattar. Visst, det finns en poäng att försöka reda ut om det finns bakomliggande mönster och kopplingar som är mer systematiska.”

Utan att låtsas om korrigeringen grymtade Oskar bekräftande och gestikulerade kort åt Linda att samtalet var avslutat samtidigt som han via chippet tog emot ett brådskande meddelande, hörbart endast för honom själv, att det nu var två minuter till ledningsgruppsmötet. Utan ett ord vände han sig tvärt och gick raskt genom säkerhetsslussen ut till hissen. Mötesrummet var trettio våningar upp, han skulle precis hinna.

*

Majas sköra handled mot handflatan. Glödgheta, pyttesmå fingrars stålgrepp om tummen. Andningen som nästan inte hörs alls, och han måste lyssna alldeles nära för att vara säker där i mörkret på förlossningsavdelningens rum för återhämtning. Greta ännu på uppvak efter den tunga bedövningen. Bara några år senare: hennes tomma blick genom observationsfönstret på infektionskliniken. Läkarnas försäkringar och beklaganden i bakgrunden:

”Vi har provat allt, det bästa och det allra senaste!”

”Vad är det nu då, Oskar? Jag tyckte du sa på ledningsgruppsmötet i går att den där saken skulle vara utagerad vid det här laget?”

Kunskapsgäldsdirektörens stämma förde Oskar tillbaka till nuet – torr och kärv, liksom hans gängliga gestalt. Han visade alla kännetecken hos den sortens äldre, seniga män som trettio år i förtid kämpar mot döden med stamcellstransp-

lantationer, implantat, kolhydratstabu och extremt uthållighetsidrottande.

Ibland är det bara skit, tänkte Oskar och tog sats för att leverera vad han och Linda kommit fram till under föregående dag, och som han under natten insett den vidare betydelsen av.

När han var klar satt direktören först alldeles stilla och bara stirrade över sina stålbågade läsglasögon. Sedan reste han sig i hela sin välkostymerade längd, sträckte västen, vände sig och tog i maklig takt tre vida steg åt höger, så att det knarrade ljudligt i de exklusiva läderskorna, därefter vände han helt om och upprepade manövern åt andra hållet, innan han återvände till utgångspunkten. Stående bakom skrivbordsstolen med händerna i ett stadigt grepp om ryggstödet, som behövde han hjälp att hålla sig upprätt, fixerade han åter Oskar med blicken. Dagsljuset från panoramafönstret, som gav en magnifik vy bort över Farsta och solblänket från Magelungen, lyste upp honom bakifrån och fick honom för en sekund att framstå som en ledbruten gud.

”Du menar alltså att *hela systemet* skulle vara hotat?”

Direktören tystnade och hämtade andan, som om redan detta korta uttalande uttömt hans krafter. Men så tycktes han fyllas av ny energi och fortsatte:

”Att det i sin innersta kärna skulle bära fröet till sin egen förstörelse, säger du? Och att detta nu börjat gro?”

Direktören hade nått sin ställning delvis tack vare sin fallenhet för målande middagstal vid rätt slags bjudningar och det ryktades att han på sin fritid var diskret verksam som lekmanpredikant i en mindre frikyrka.

”Det var som sagt de här psykostrukturella eller vad-de-nu-heter, de där analytikerna, som satte fingret på den springande punkten”, svarade Oskar. ”Människor föredrar som du vet sådan information som passar deras önskemål och syften. Det gäller oss alla, oavsett bildning och intelligens. Det är kärnan i externaliseringsidealets syn på vetenskaplig kvalitet och basen för hela det system av prisättning som Kunskapsbörsen representerar och vi har att övervaka. Men *den* grundbulten vilar i sin tur på det betydligt mindre robusta antagandet att vi skulle *veta* denna förmenta sanning om människans natur för alltid och evigt. Och ett sådant antagande liknar mest en rest av forna tiders skrock om kunskap bortom

kunskapsmarknadens börsnoteringar. Det finns alltså en motsägelse gömd i systemet och det är spåren av den vi nu börjar skönja.”

Direktören lade huvudet lätt på sned och pannan i djupa veck, så att det kortklippta, gråvita hårets spröda strån darrade lätt i motljuset.

”Motsägelse? Var inte problemet att det är något fel på kunskapsmarknaden?”

”Det är två sidor av samma mynt”, svarade Oskar och skuggade ögonen, dels för att undkomma panoramafönstrens bländande sken, dels för att tvinga undan den kvardröjande bilden av Gretas ansikte genom observationsfönstret på sjukhuset. ”Marknaden och Kunskapsbörsen är konstruerade utifrån grundmodeller egentligen matematiska formler – vilka hämtats från den finansiella ekonomivetenskapens mikroteorier. De här teorierna har också en massa resultat för andra användningsområden och det vi ser är en stadigt minskande villighet att betala för de resultaten, till förmån för konkurrerande ekonomiforskning som är mer omedelbart attraktiv för köparna.”

”Vadå annan forskning? Jag trodde externaliseringsidealet och epistemisk finanspolitik och kunskapsmarknaden och allt det här var allmängods?”

”Ja, det är det ju också på ett plan, men vi ser nu att allt fler, när det kommer till kritan, hellre betalar för forskningsresultat som är oförenliga med grundsatserna för allmängodset. Ta till exempel det här med den europeiska federala förvaltningens upphandling av ett fortbildningsprogram för sina anställda häromsistens, det garanterar att ju mindre tid som spenderas på studier, desto bättre studieresultat. Helt begripligt att de föredrar en pedagogisk teori som backar upp det synsättet än en som skulle kosta dem miljarder efter miljarder för att upprätthålla kompetensen i sin stab. Ett annat exempel: du minns väl att några stora banker nyligen betalade hisnande summor för nya resultat grundade på förhoppningsteorin, som säger att ju mer pengar kunderna ger banken kontroll över, desto mer avkastning kan de förvänta sig och desto mindre risk löper de. Självklart ett mycket attraktivt synsätt om man försöker sälja banktjänster, men helt oförenligt med de mikroteoretiska grundaxiomen.”

”Jajaja, men vad skulle problemet för själva *systemet* vara, menar du ...?”

Direktören såg uppriktigt brydd ut. En brydd gud, tänkte Oskar och kvävde en hysterisk impuls att skratta.

”Jo, men systemet bygger ju alltså på antagandet att de mikroteoretiska grunderna har god kvalitet, men marknadens dom verkar nu i ökande utsträckning slå fast att de i själva verket inte är något att ha. Håller vi fast vid externaliseringsidealets grundtes att kunskapsmarknadens betalningsvilja avgör forskningsresultatens kvalitet, måste vi således acceptera att kunskapsmarknaden själv bygger på ogiltiga forskningsresultat, och att hela Kunskapsbörsen därför är ett enda stort lurrenderjeri.”

”Men om kunskapsmarknaden nu *är* ogiltig, varför ska vi då bry oss om att den är ogiltig enligt mönstren på marknaden?”

Det var en poäng som även Oskar själv hade gjort när han och Linda nagelfarit analytikernas rapport kvällen innan. Det hade tagit henne en halvtimme att få honom att se paradoxen som blottades av det synsättet.

”Så *kan* man resonera, men bara om man är beredd att acceptera att samtliga idéer vi nu har om vilken forskning och högre utbildning som har god kvalitet saknar all grund. Resultatet blir detsamma: externaliseringsidealet och kunskapsmarknaden och allt vad det för med sig faller som ett korthus. En annan, mer praktisk, konsekvens är förstås att vi på Kunskapsgälden ska stå överksamma inför det som nu sker, inte minst då ju också vi och vår uppgift är precis lika ogiltig som den marknad vi är satta att övervaka.”

Oskar gjorde en kort paus för att hämta andan medan han betraktade direktörens haka fortsätta sjunka nedåt och alltmer blotta en i växande misstro tomt gapande munhåla.

”*Om* man accepterar det där resonemanget alltså”, återtog han. ”Man kan kanske jämföra med om Riksgälden skulle strunta i att säkra statens lånebehov eller Riksbanken avstå från att bevaka kronans kurs med hänvisning till att den svenska valutan ur objektiv synvinkel ändå inte är viktigare än någon annan.”

”Det vore ju orimligt!”

Direktörens hesa stämma gick upp i en skorrande falsett. Han hade uppenbarligen hämtat sig och stramade nu upp sig, samtidigt som han med tungan hann

hindra en droppe saliv från att rinna nedför hakan.

Oskar nickade kort och bekräftande.

”I så fall får man koncentrera sig på det grundläggande faktum att prisutvecklingen på kunskap, precis som på valutor och alla andra varor, är föränderlig och går att påverka. Kan kursutvecklingen vändas så kommer sannolikt flera aktörer hänga på i hopp om en uppåtgående trend framöver, och kraschen kan förhindras. Men vi kan knappast klara av det själva nu när det hunnit gå så långt.”

Direktörens röst gick från fallet till ett bedjande tonfall som Oskar aldrig tidigare anat att denne var mäktig.

”Så vad är det du föreslår, Oskar?”

Motljuset och gudens förtvivalade skuggrelief i sin bländande halo. Magelungens glittrande yta i fjärran. Gretas blick genom glaset. Läkarnas beklagande försäkringar. Majas hud mot handen. Chippet som ilande meddelade att Linda ville nå honom. Andetagen lättare än tystnaden.

Ja, vad är det jag föreslår?

*

Stödköpsoperationen av mikroteoretiska forskningsresultat och epistemiska ekonomiutbildningsprogram omtalas ännu i läroböcker i kunskapsfinansiell förvaltning och epistemisk finanspolitik. Som sagt nämns inte Oskar Kamp i redogörelserna, de koncentrerar sig på den kader av ”driftiga, lojala tjänstemän”, vilka Kunskapsgäldsdirektören (utpekad med namn) rådigt fått att implementera operationen. I verkligheten var det Oskar som via onlinekonferenser på dygnets alla timmar lyckades samordna sina likar i ledande akademiska stater att övertyga sina överordnade om sakens allvar och planens vishet. När de sedan satt igång tog det inte mer än ett par tre veckor förrän prognosen slog in och kurvorna började vända. Det slet på Oskar förstås, men han kunde hålla igång med stöd av de kognitiva förstärkare som Kunskapsgäldens läkare förskrivit på stående fot, vetenskapligt bevisat ofarliga och icke beroendeframkallande – precis som chippen. Efter en sista triumfatorisk konferens, där kollegerna världen runt utbröt i spontana hurrarop

i det virtuella mötesrummet, beviljades Oskar en välförtjänt betald ledighet för att vila upp sig.

En knapp månad senare började breven dyka upp.

Stadens universitetssjukhus var den första mottagaren, men det blev känt inom Kunskapsgälden först långt senare. Oskars absurda anklagelser om att fruns och dotterns tragiska död skulle ha orsakats av skadliga behandlingar utan vetenskapligt stöd hade enkelt kunnat avskrivas av den ansvarige handläggaren genom en snabb titt i journalerna och avstämning mot medicinvetenskapliga kursnoteringar. Sedan dess hade förstås vetenskapens nuvarande ståndpunkt – alltså *Sanningen* – förskjutits, men så var det ju alltid och kunde självklart inte läggas en behandlande läkare till last. Oskar hade dessutom haft mage att insistera på att de behandlingsansvariga borde ha använt kostsamma metoder, vilka visserligen en gång i världen ansetts vederhäftiga, men som tappat kraftigt i efterfrågan vid det aktuella tillfället. Tjänstemannen hade god lust att tillfoga några beska rader om vikten av att respektera vetenskapens entydiga dom, men nöjde sig i slutändan med den torra standardtexten om att en preliminär undersökning inte påvisat någon grund för att gå vidare med ärendet.

Efter några liknande framstötningar mot sjukvårdsövervakande myndigheter, åklagare, länsrätter och slutligen själva departementet, nådde nyheten om brevkampanjen kunskapsgäldsdirektören själv. Han kontaktade Oskar och framhöll att, även om han var ledig så företrädde han ju faktiskt ännu myndigheten och måste tänka på hur han uppförde sig i offentligheten.

”Du förstår väl hur pinsamt det blir för mig när goda bröder och systrar i förvaltningen och ministerierna börjar höra av sig och undra hur jag styr skutan. Ska du verkligen förstöra allt efter en så magnifik professionell triumf?”

”Triumf??!”

Tonen i andra änden fräste av förakt och det följde en tirad av invektiv som grusade alla direktörens förhoppningar om en hovsamt ursäktande reträtt och återgång till den goda prognos som rått.

”Fattar du inte?” Oskars röst gick upp i falsett. ”Det är bara båg alltihop,

luftslott och bubblor. Det finns ingenting som har med sanningen att göra längre. Ett pyramidspel där alla som gått med måste fortsätta att fördjupa lögnen medan den riktiga kunskapen släpas i skiten.”

”Men käre Oskar, du vet ju lika väl som jag att ingen av oss, lika lite som någon annan, kan göra anspråk på att ha någon slags direktkanal till verkligheten och att *Sanning* är det namn vi alla ger den ståndpunkt vi för tillfället råkar värdera högst; det visste redan David Hume! Bara ett konsekvent, transparent och automatiserat system som sammanväger sådana gillanden kan ...”

”Visst, visst, men är *det* sant då? Vad säger du om det? Va??!”

”Jamen Oskar, bästa bror, det ska väl du om någon veta att det är. Det är ju din förtjänst rentav!”

”Veta? Ni är galna, hela världen är galen!”

Något som i direktörens öron lät som ett utdraget dämpat ylande vidtog och tonade bort innan samtalet avslutades tvärt.

Kort därpå inleddes den utmätta tid i offentligheten som kom att besegla Oskar Kamps frånvaro i framtidens historieskrivning. Till en början lyckades han förpacka sina villfarelser som ”spekulativ forskning” och kunde prångla ut dem i esoteriska tidskrifter som ännu vägrade acceptera externaliseringsidealets självklara följder. De små grupperna av självutnämnda ”redaktionsråd” som turades om att godkänna varandras alster var förstås tacksamma att på detta vis få någon utomstående som hävdade att deras aparta väg trots allt var den rätta. För återstoden av det akademiska samfundet var denna försvinnande minoritet dock sedan länge en källa till löje. Följden för Oskar blev att hans försök att senare gå vidare med debattinlägg föll platta inför ett illa dolt allmänt hån. Särskilt smärtsam var en av de sista offentliga glimtarna av honom, när han medverkade i ett japanskt debattprogram på dekis, vilket mestadels försökte locka publik genom olika bisarra inslag i samma anda som landets särpräglade underhållningstradition.

”Så Kamp-san, ni menar alltså att ni har svaret på *alla* de stora frågorna? Att ni kan se en sanning som inte kan prissättas?”

Alla tillagda animeringar på skärmen gjorde att programledaren för tittarna

framstod som en intergalaktisk fantasivarelse. Men i studion märktes inget av detta när hon himlade med ögonen inför tanken på att det till äventyrs skulle ligga något i vad Oskar kunde ha att säga.

”Inte jag – jag är inget orakel. Men jag menar att just prissättningen inte har något med vad som är sant att göra. Min fru och dotter ...”

”Inte ens kurserna som min lokala Yakusa-kille sätter för att svartväxla in mina pachinko-kulor? Hur kan det vara möjligt?!”

På skärmen svirrade små söta animerade fantasifigurer förbi och pep instämmande, skakade på huvudet och gjorde fula grimaser och pruttjud mot Oskar. En färggrant tecknad spiral, omgiven av en stjärnkaskad och kvittrande småfåglar, formades över hans huvud. Det fanns ingen publik i studion, men i utsändningen dränktes nästan Oskars svar av dess rikliga skratt.

”Men tänk själv! Om det skulle vara på annat sätt så skulle priset på pachinko-kulor eller kurserna på Kunskapsbörsen kunna avgöra om jag sitter här eller inte!”

Han slog ut med armarna för att markera absurditeten, lade pannan i djupa veck och smålog medan han långsamt skakade på huvudet. På skärmen växte med ens animerade djävulshorn ur hans panna, samtidigt som två figurer i vita rockar med stetoskop om halsen och bekymrade miner syntes göra ivriga anteckningar på sina skrivplattor.

Programledan log brett.

”Ja tänk! Och just *därför* har vi bett ett av världens ledande oddsföretag arrangera en vadslagning i *precis* den frågan. Och kan ni tänka er, resultatet är att ni faktiskt *inte* sitter här! Följaktligen måste vi förstås rätta oss efter *det*!”

I samma stund grep programledaren med båda händerna om en absurt stor spak med röd knapp och drog i den med spelad ansträngning. En lucka öppnade sig under Oskars säte och med ett förfärat utrop försvann han ner i den. En annan kamera fängade dock landningen i vad som såg ut att vara en bassäng fylld med rinnig, ljusgrön mannagrynsgröt. Medan Oskars kletiga nuna och fåktande armar tonade bort utbrast programledaren avrundande mellan skratten:

”Som ni ser, alla ni där hemma! Ni hörde det *här* först, glöm aldrig det,

kära tittare! Sanningen är evig, men bara den sanning som kan köpas för pengar!”

Not:

Redaktionell granskning: Nina Katarina Karlsson och Ulrika Jannert Kallenberg

Korrektur: Ulrika Jannert Kallenberg